

Find vejen frem
VIA University College

University College

Professionelle Lærings Fællesskaber

Liv i Skolen

Nr. 2 · Maj 2017 · 19. årgang

Tema:

Professionelle læringsfællesskaber

Udgiver:

VIA Efter- og videreuddannelse

Hedeager 2

8200 Aarhus N

T: 87551900

Henvendelse:

Beritt Winnie Nielsen

E: bwn@via.dk

T: 87550909

Redaktion:

Morten Stokholm Hansen

Ansvarshavende:

Poul Erik Philipsen

Layout: Boel Reetz

Tryk: Rosendahls

ISSN: 1398-2613

Ideer og bidrag til artikler, kontakt:

msh@via.dk

Kommentér dette nummer af

Liv i Skolen på Facebook:

www.facebook.com/ViaPaedagogisk

Videreuddannelse

Priser

Årsabonnement	375 kr.
2 abonnementer	575 kr.
3 abonnementer	725 kr.
Enkeltnumre 2015-2016	125 kr.
Enkeltnumre før 2015	95 kr.
En årgang 2006-2014	300 kr.
Studerende:	25 % rabat

Klassesæt (skoler og studerende):

Ved 15 stk. enkeltnumre 30 % rabat

Priser er inkl. moms, ekskl. forsendelse

For køb, kontakt: liviskolen@via.dk

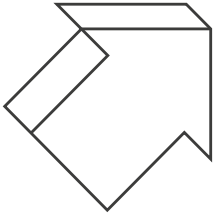
Abonnementsperioden følger kalenderåret

Hent uddrag af artikler fra disse numre på www.liviskolen.dk:

2 / 2017	Professionelle læringsfællesskaber
1 / 2017	Angelsaksisk didaktik
4 / 2016	Pædagoger i skolen
3 / 2016	Datainformeret læringsledelse

Hent digitale udgaver af artikler fra bl.a. disse numre på www.liviskolen.dk:

2 / 2016	Udsathed i skolereformens kontekst
1 / 2016	Læringsvejlederen
4 / 2015	Feedback i naturfagene og matematik
3 / 2015	Canadisk pædagogik i skolen
2 / 2015	Sociale medier i skolen
1 / 2015	Læreruddannelser forsker i praksis
4 / 2014	Målstyret læring i skolen
3 / 2014	Indholds- og sprogintegreret læring.
2 / 2014	Vejledning og ungdomsudd
1 / 2014	Motion og bevægelse
4 / 2013	Udeundervisning i skolen
3 / 2013	Disciplin og opførsel
2 / 2013	Fremmedsprog i skolen

Velkommen til Liv i Skolen nr. 2/2017

I dette nummer af Liv i Skolen sætter vi fokus på de professionelle læringsfællesskaber, også kaldet PLF. Inspirationen til denne måde at arbejde på stammer bl.a. fra Ontario og handler om, at en gruppe af lærere arbejder sammen i kollaborative team med det formål at øge elevernes læring.

Forskning dokumenterer stor effekt på elevers læring, når en gruppe professionelle i en organisatorisk ramme og struktur over længere tid arbejder med pædagogisk udvikling og centrale didaktiske spørgsmål som: Hvad er det, eleverne skal vide? Hvordan kan vi vide, om de lærer noget? Hvad skal vi gøre, når de ikke lærer noget?

Den grundlæggende ide er, at fokus i disse professionelle fællesskaber skal rettes meget direkte og vedvarende på elevers læring og trivsel. Det betyder fx at der kan tages eksempler på elevarbejde med til disse teammøder, at eksemplerne vurderes ud fra givne kriterier, at der arbejdes med afsæt i data eller at man overvejer hvilke læringsstrategier der skal arbejdes med på en årgang eller i et fag.

Liv i skolen ser nærmere på begrebet professionelle læringsfællesskaber og inddrager forskellige perspektiver, så det bliver tydeligt, hvad et PLF kan, både for eleven, for lærerne og for ledelserne på de danske skoler.

Læs i dette nummer om hvordan et helt konkret PLF kan forløbe, hvilke forudsætninger der skal være tilstede for at få et velfungerende PLF, hvordan man arbejder med det i Horsens og Randers Kommune, hvordan man kan forstå PLF fra et filosofisk perspektiv og meget andet.

God fornøjelse med bladet.

Med venlig hilsen
Morten Stokholm Hansen
Redaktør

INDHOLD

6

Professionelle læringsfællesskaber som praksis og som forskningsgenstand

Formålet med denne artikel er med udgangspunkt i én af de første bøger om temaet professionelle læringsfællesskaber, skrevet af Shirley M. Hord for 20 år siden, at diskutere forskellen mellem at se på professionelle læringsfællesskaber som henholdsvis en praksis og som en forskningsgenstand og i det hele taget at pege på nogle af de problemstillinger, som man er optaget af i dag på feltet.

Af Thomas R.S. Albrechtsen, docent

16

Forudsætninger for et velfungerende PLF

I denne artikel vil jeg beskrive, hvad der skal til, for at skoler og kommuner kan arbejde med professionelle læringsfællesskaber, så de bliver en strategisk del af en skoleudvikling til fordel for både elevernes og lærernes udvikling. Beskrivelsen vil ske på baggrund af erfaringer fra et konkret udviklingsforløb med PLF sammenholdt med forskningslitteraturen på området.

Af Ove Christensen, adjunkt

26

Professionelle læringsfællesskaber og skoleudvikling

Odsherred Kommunes 2 distriktsskoler har arbejdet med udviklingen af professionelle læringsfællesskaber siden januar 2015. Det har været tydeligt fra begyndelsen, at udviklingen af skolens teamsamarbejde frem mod professionelle læringsfællesskaber har stor betydning for arbejdet med elevernes læring og trivsel.

Af Dorthe Baun, skoleleder

32

Professionelle læringsfællesskaber i Horsens – hvorfor og hvordan?

Med inspiration fra en studietur til Ontario har vi i Horsens Kommune i flere år arbejdet med at udvikle professionelle læringsfællesskaber blandt lærere og pædagoger. Hvorfor og ikke mindst hvordan vi har grebet arbejdet an, er emnet for denne artikel.

Af Christina Tagmose, læringskonsulent

40

Professionelle læringsfællesskaber i Randers Kommune

Med skolereformen i 2014 er der blevet sat en skærpet dagsorden for alle landets folkeskoler og deres medarbejdere. Dagsordenen handler om et øget fokus på og arbejde med elevernes læring og trivsel, at gøre alle børn så dygtige de kan og at sikre tilliden til de fagprofessionelle.

Af Lone Thomsen, leder

48

PLF – Erfaringer fra en praksis

Det professionelle lærende fællesskab er det nye sort i folkeskolen! Men er det svaret på alle vores udfordringer?

Nej, selvfølgelig ikke, men ordentligt implementeret og anvendt er det svaret på spørgsmålet om, hvordan vi sikrer øget fokus på den enkelte elevs progression og læring, de professionelles vidensdeling og udvikling, samt endnu et skridt på vejen mod opgøret med den privatpraktiserende lærer – og det er faktisk ikke så lidt endda!

Af Inge Kristensen, læringsvejleder

56

**Læringsmålstyret undervisning
– hjem fra Ontario og hvad så?**

Målene blev gjort synlige og hængt op klassen på vores "målugle". Hver lektion begyndte med samtale om målene. Samtalerne fungerede således også som løbende formativ evaluering. Vi lavede bevidst forholdsvis åbne mål, så alle elever fik succes.

Af Anne Grethe Rasmussen, lærer og Line Holm Skipper, lærer

62

Skoleforbedring med PLF

I det følgende vil jeg diskutere professionelle læringsfællesskaber ud fra to forskellige perspektiver. Det første drejer sig om, hvordan man kan eller skal forstå PLF. Er det en effektiviseringsstrategi eller er det en model for pædagogisk orienterede fagfællesskaber? Det andet perspektiv handler om, hvordan PLF kan være en generel model for strategisk skoleudvikling.

Af Ove Christensen, adjunkt

70

**Facilitering af professionelle
læringsfællesskaber**

Det kan som lærer- og pædagogteam opleves som et privilegium at få mulighed for at arbejde kollaborativt med pædagogisk udvikling og didaktiske spørgsmål. Det kan også opfattes som det modsatte. Det kan være en øvelse i at holde tungen lige i munden og fokus for øje.

Pernille Lomholt Christensen, adjunkt, Mia Vinkelman, freelance konsulent og Christina Hellensberg, pædagogisk konsulent

80

Et ledelsesfilosofisk blik på konceptet PLF

Ledelse af Professionelle Læringsfællesskaber er tilsyneladende et begreb, som er vendt og drejet mange gange, når man ser på den mængde af litteratur, som omhandler fænomenet. Nærværende artikel er en invitation til, at vi bevæger os et par skridt ud for at iagttage ledelse af PLF gennem disse to perspektiver: et konceptuelt perspektiv og derefter et filosofisk reflektivt perspektiv.

Af Ellen Brinch Jørgensen, lektor

90

**Praksisfortællinger om fagprofessionelles
læring og identitetsdannelse i
professionelle læringsfællesskaber**

Gennem en række praksisfortællinger vil vi i artiklen sætte fokus på og forsøge at belyse, hvordan deltagelsen i de professionelle læringsfællesskaber på to store folkeskoler i Østjylland har medvirket til udviklingen af de fagprofessionelles praksis, herunder hvordan den har været med til at fremme deres fælles læringsproces og danne deres professionelle identitet

Af Line Dahl Olesen, adjunkt og Lisbeth Alnor, lektor

A photograph of two men sitting at a table, engaged in a conversation. The man on the left is smiling and looking towards the man on the right. The man on the right is gesturing with his hands while speaking. They are in a bright, modern office or meeting room.

Professionelle læringsfællesskaber - som praksis og som forskningsgenstand

Thomas R.S. Albrechtsen er ph.d. og docent ved UC SYD

Formålet med denne artikel er med udgangspunkt i én af de første bøger om temaet professionelle læringsfællesskaber, skrevet af Shirley M. Hord for 20 år siden, at diskutere forskellen mellem at se på professionelle læringsfællesskaber som henholdsvis en praksis og som en forskningsgenstand og i det hele taget at pege på nogle af de problemstillinger, som man er optaget af i dag på feltet.

Professionelle læringsfællesskaber i 20 år

Hvis man skulle udpege en dato for oprindelsen af begrebet professional learning communities, så ville det være året 1997, hvor den nordamerikanske uddannelsesforsker Shirley M. Hord udgav en bog med netop denne overskrift: Professional Learning Communities: Communities of Continuous Inquiry and Improvement¹. Siden har begrebet og idéen spredt sig. Det er ikke alene tilfældet i Nordamerika, såsom i Canada, men også flere andre steder i verden. I denne udgave af Liv i Skolen kan du læse om, hvordan idéen med at opbygge professionelle

læringsfællesskaber er blevet noget, vi også er begyndt at tale om i Danmark. Det er blevet et tema i dansk pædagogik inden for de seneste fem år (Albrechtsen, 2010) og er noget, som flere skoler og hele kommuner har besluttet sig for at realisere i praksis.

Jeg vil i denne artikel kigge tilbage på Hords bog fra 1997 med fremhævelse af hendes centrale pointer og diskutere dem i forhold til de seneste 20 års udvikling på området. Indledningsvist bør det nævnes, at inden Hord begyndte at bruge betegnelsen i 1997 har der været en hel

PLF SOM PRAKSIS OG FORSKNINGSGENSTAND

Det er netop en evolution – ikke er "quick fix"

del forskning, som har beskrevet det, som er kendetegnende for et professionelt læringsfællesskab. I den forstand kan man hævde at idéen er endnu ældre (se fx Louis & Kruse, 1995). Hord siger da også i bogen, at hun laver et review og en syntese af den viden, der er på området. Hords bog er ikke særlig lang.

Den er delt op i fem kapitler: Første kapitel beskriver læringsfællesskabets evolution. Andet kapitel beskriver fem kendetegn ved professionelle læringsfællesskaber. Tredje kapitel berører, hvad der kommer ud af det ("outcome"). Fjerde kapitel gennemgår processer for udviklingen af læringsfællesskaber. Sidste kapitel handler om "udvikling af andre læringsfællesskabskonfigurationer".

Jeg vil se på disse fem temaer i denne artikel, hvor jeg vil diskutere dem i forhold til forskellen mellem at iagttage skolebaserede professionelle læringsfællesskaber som henholdsvis en praksis på den ene side og som en forskningsgenstand på den anden side. At iagttage

professionelle læringsfællesskaber som praksis skal her forstås sådan, at det er det handlingsforeskrivende perspektiv, der er det dominerende. Her søger man primært at besvare spørgsmålet: Hvad bør vi gøre for at opbygge gode og effektive professionelle læringsfællesskaber i vores skole eller vores kommune? At iagttage professionelle læringsfællesskaber som en forskningsgenstand vil her sige, at man primært ønsker at besvare spørgsmålet: Hvordan ser et professionelt læringsfællesskab faktisk ud, og hvordan fungerer det? Det første spørgsmål søger efter viden for praksis, og det andet søger viden om praksis. Det ene perspektiv udelukker ikke det andet, men der er dog forskel i, hvad hovedformålet er.

En evolution

Hord (1997) indleder sin bog med at redegøre for de mange forsøg der er blevet gjort for at skabe forandringer og forbedring i skolerne. Der har været en udbredt skuffelse i kølvandet på de mange reformer, der har været i tidens løb. Hord tilskriver det blandt andet en "quick-fix mentality", som har været fremherskende i USA. Hun omtaler det også som en "mikroovnsteori om forandring". Der skal bare sættes en helteagtig skoleleder ind i fire minutter, og så er der sket skoleforbedringer.

Arbejdet med at forbedre skoler er noget, som Hord selv har været involveret i som konsulent over en længere årrække, og

hun har været vidne til mange forsøg på at skabe forbedringer, som ikke er lykket, fortæller hun. Hord fortsætter i indledningen til sin bog med at fortælle, at hun selv har prøvet at arbejde i en "lærende organisation", hvor hun henviser til Peter Senges arbejde hermed.

Så hun har erfaret på egen krop, hvad det vil sige. Dermed også sagt, at en væsentlig inspirationskilde til idéen om professionelle læringsfællesskaber stammer fra netop forskning i "lærende organisationer". Her bevæger vi os også ind i problemstillingen om at se på professionelle læringsfællesskaber som henholdsvis praksis og som forskningsgenstand. Der er eksempelvis i organisationsforskningen blevet foretaget en skelnen mellem forskning i "lærende organisationer", som har en tendens til at have en foreskrivende karakter med fokus på praksis, og forskning i "organisatorisk læring" som har en mere teoretisk og analyserende karakter (Easterby-Smith & Lyles, 2011).

Det ene udelukker som sagt ikke det andet. De to perspektiver kan informere hinanden. Spørgsmålet er, om idéens evolution igennem de seneste 20 år har ført til en større integration mellem disse to tilgange. Hord synes primært at søge efter bud på, hvordan professionelle læringsfællesskaber kan udvikles og være med til at fremme elever og læreres læring, men dette gør hun ved at trække på den forskning der er på området.

Forskningen er her med til på den ene side at underbygge, at idéen om professionelle læringsfællesskaber er en farbar vej til faktisk at forbedre pædagogisk praksis. På den anden side finder forskning i professionelle læringsfællesskaber ligeledes sin legitimitet i, at en viden om fænomenet også vil kunne gavne praksis. Det skal, med andre ord, gerne fremme en såkaldt forsknings- eller evidensbaseret praksis.

Vi har inden for de seneste år set mange eksempler på litteratur, som kan vejlede processen med at skabe professionelle læringsfællesskaber i praksis (fx DuFour et al., 2016). Der er ligeledes en stigende forskningsmæssig interesse i fænomenet, hvor vi har fået større indsigt i, hvordan professionelle læringsfællesskaber faktisk fungerer (fx Qvortrup, 2016). Ifølge Hord (1997: 13) er professionelle læringsfællesskaber en "strategi", og hovedfokus er elevernes læring, og hun tilføjer: "Denne strategi involverer en investering i læreruddannelse og professionel udvikling, såvel som at tillade større autonomi og beslutningstagning til lærerne" (ibid.; min oversættelse).

Det er altså noget, som gradvist opbygges. Når man beslutter sig for at opbygge et professionelt læringsfællesskab, skal man ikke forvente en revolution. Det er netop en evolution – ikke et "quick fix" (se fx Hord, 2008).

PLF SOM PRAKSIS OG FORSKNINGSGENSTAND

Der er stadig diskussioner om begrebets definition

Et flerdimensionelt begreb

Hord (1997) peger på fem kendetegn ved professionelle læringsfællesskaber, som er:

1. Støttende og delt ledelse
2. Kollektiv kreativitet
3. Fælles værdier og vision
4. Støttende betingelser (i form af både fysiske betingelser og menneskelig kapacitet)
5. Deling af ens personlige praksis

I sin bog udfolder hun disse fem kendetegn. Både tidligere og senere beskrivelser af fænomenet fremhæver lignende karakteristika (fx Louis & Kruse, 1995; Stoll et al., 2006). Det centrale at nævne her er, at som begreb og fænomen er et professionelt læringsfællesskab flerdimensionelt. Det er ikke tilstrækkeligt blot at se det som en enhed, da man så let overser nuancerne. Det gælder på den ene side som forskningsgenstand, hvor man analytisk skelner mellem de nævnte karakteristika, men også undersøger, hvordan de indvirker på hinanden. Det medfører en række mulige forsknings-

spørgsmål, såsom: Hvordan hænger en støttende ledelse sammen med formuleringen af fælles værdier og vision? Hvilken betydning har de støttende betingelser – såsom de fysiske betingelser – for muligheden for at dele sin personlige praksis med kollegerne? Som praksis vil der ligeledes optræde spørgsmål om, hvordan man som skole får alle disse karakteristika til at spille sammen på en frugtbar måde. Hvor står man stærkt, og hvor står man svagt? Derudover er der ikke helt enighed om, hvordan man definerer et professionelt læringsfællesskab, og om det egentlig er de fem kendetegn, som Hord beskriver, der er de centrale.

Hord (2009) har selv senere ændret lidt i sin teori, så hun nu taler om følgende seks "forskningsbaserede dimensioner" i et professionelt læringsfællesskab:

1. Fælles overbevisninger, værdier og en vision
2. En delt og støttende ledelse
3. Støttende strukturelle betingelser
4. Støttende relationelle betingelser
5. Kollektiv læring
6. Kolleger som deler deres praksis med henblik på at få noget feedback

Selvom der er overlap i de bud der findes i forskningslitteraturen, er der stadig diskussioner om begrebets definition og hvordan det kan videreudvikles teoretisk og undersøges metodisk netop med blik

på de forskellige dimensioner af begrebet, men også med fokus på hvem der er inkluderet i et professionelt læringsfællesskab på forskellige niveauer (fx Hairon et al., 2017; Slegers et al., 2013; Wennergren & Blossing, 2017).

Hvad er udbyttet?

Det hænger sammen med ovenstående, hvad udbyttet af denne "strategi" for skoleforbedring er. For hvad er det, man undersøger? Hvilke dimensioner er i fokus? Det er også et spørgsmål om, hvor lang tid der bruges på at realisere de forskellige dimensioner i et professionelt læringsfællesskab, og hvad man forventer at få ud af det i praksis. Et udbytte må holdes op mod, hvad der var formålet og målene med bestræbelserne. I forhold til udbyttet af professionelle læringsfællesskaber så vil det mest interessante være, om det gør en forskel for eleverne. Grundtanken er dog, at professionelle læringsfællesskaber både skal være med til at understøtte elevernes og lærernes læring.

Det kan i sig selv være vanskeligt, fordi det ikke altid opleves sådan, at begge dele kan fremmes på samme tid. Hord (1997) nævner en række positive udfald ved et professionelt læringsfællesskab både hvad angår personalet og eleverne. Senere større forskningsprojekter understreger også, at der kan være gavnlige effekter ved professionelle læringsfællesskaber (fx Vescio, Ross & Adams, 2008; Lomos, Hofman & Bosker, 2011). Én ting er, at forskningen viser dette, selvom det også stadig diskuteres, hvilke dimensioner der er særlig effektfulde. I praksis kan det være svært at opretholde en begejstring, hvis ikke man ser resultater inden for kortere tid, og man kan spørge sig selv, hvor lang tid der skal gå, inden der viser sig gavnlige effekter på ens egen skole og i ens egen undervisning.

Processer i professionelle læringsfællesskaber og professionelle læringsfællesskaber som proces

De fleste forskere vil være enige om, at

PLF SOM PRAKSIS OG FORSKNINGSGENSTAND

Et professionelt læringsfællesskab er en løbende tilblivelsesproces.

det ikke er tilstrækkeligt at kalde noget for professionelle læringsfællesskaber. Navngivning er ikke nok. Det er, på den anden side, det første skridt i praksis, at gøre det til et fælles mål at opbygge noget, som er blevet navngivet og man kan samles omkring. Desuden er et professionelt læringsfællesskab ikke en færdig "ting", men en løbende tilblivelsesproces, og man vil således altid begynde et sted, hvor man bygger på en allerede eksisterende kultur og historie. Det vil derfor være problematisk – både orskningsmæssigt og i praksis – at tage udgangspunkt i en "ren tavle"-tankegang, hvor man glemmer, at en skole altid er en igangværende proces, og ikke bare kan "starte helt forfra".

I fjerde kapitel af sin bog beskriver Hord nogle cases på skoler, hvor de har arbejdet succesfuldt med idéen. Her nævner Hord blandt andet vigtigheden af, at skoleledelsen er involveret og engageret i processen. Hord nævner også forskellige fremgangsmåder, som kan være med til at

skabe et professionelt læringsfællesskab, men hvor hun samtidig påpeger, at der er "få modeller og lidt information til at vejlede skabelsen af professionelle læringsfællesskaber" (ibid.: 53, min oversættelse). Nogle af de modeller hun kort nævner, er at det pædagogiske personale samarbejder i studiegrupper, eller at man arbejder med aktionsforskning med henblik på at undersøge egen praksis nærmere. Her opstår der således nogle overlap mellem praksis og forskning. Nogle skriver sågar aktionsforskningen ind i selve definitionen af et professionelt læringsfællesskab, såsom DuFour et al. (2016: 18), der definerer det som: "en konstant proces, i hvilken medarbejdere og ledere arbejder sammen i tilbagevendende forløb af kollektiv undersøgelse og aktionsforskning for at opnå bedre resultater hos de elever, som de arbejder med". Sådanne modeller er blevet videreudviklet og forfinet inden for de senere år (fx Marzano et al., 2016; Qvortrup. 2016).

Udvikling af andre former for læringsfællesskaber

Det sidste kapitel i Hords bog har overskriften: Developing Other Learning Community Configurations. Hord (1997) beskriver her, at der udover litteraturen som beskæftiger sig med, hvordan hele skolens personale er involveret i at opbygge professionelle læringsfællesskaber, og som er det hun primært har beskæftiget sig med i sin bog, så er der også litteratur som beskæftiger sig med

mindre former for læringsfællesskaber. Her drejer det sig altså netop om, hvem der er medlem i læringsfællesskabet. Hun kommer med et eksempel på, hvordan matematiklærere på tværs af skoler i et lokalområde har samarbejdet med hinanden om at fremme matematikundervisningen og elevernes tilegnelse af matematisk viden. Kapitlet er ganske kort, og Hord kommer med følgende udsagn heri:

”Studiet og forståelsen af læringsfællesskaber og skabelsen af dem er essentielt set stadig i sin vorden. Der er stadig meget, der er brug for at vide. Et umiddelbart behov er forskning som søger mere deskriptive eksempler på, hvordan professionelle læringsfællesskaber fungerer og hvilke kontekstuelle variabler som har indflydelse på, hvordan de ser ud og hvad de gør” (ibid.: 56, min oversættelse).

Der er sket meget, siden Hord skrev dette for 20 år siden. Det gælder både med hensyn til praksis og til forskning på området. Selvom vi er nået et langt stykke,

så er der dog stadig meget, som vi har brug for at vide for at forstå og fremme udviklingen af professionelle læringsfællesskaber i en dansk skolekontekst. Eksempelvis har jeg sammen med nogle kolleger på det seneste kigget på, hvordan professionelle læringsfællesskaber kan være med til at styrke læreres fagdidaktiske viden i en dansk kontekst (Albrechtsen, 2016). Det har særligt været med blik for professionelle læringsfællesskaber som en forskningsgenstand, men samtidig med en ambition om, at det også finder relevans i den daglige pædagogiske praksis i skolerne.

Tilsvarende vil dette nummer af Liv i skolen bidrage til en videre analyse og diskussion om de professionelle læringsfællesskabers muligheder og begrænsninger i det danske skolesystem. Nu hvor der foregår bestræbelser på at arbejde i professionelle læringsfællesskaber i forskellige danske skoler, har vi behov for både mere empirisk forskning i og teoretiske refleksioner over fænomenet.

PLF SOM PRAKSIS OG FORSKNINGSGENSTAND

Litteratur

Albrechtsen, T.R.S. (2010). *Professionelle læringsfællesskaber. En vision for danske skoler?* Dansk Pædagogisk Tidsskrift, nr. 3, s.84-92.

Albrechtsen, T.R.S. (red.) (2016). *Professionelle læringsfællesskaber og fagdidaktisk viden.* Frederikshavn: Dafolo.

DuFour, R., DuFour, R., Eaker, R. & Many, T. (2016). *Håndbog i professionelle læringsfællesskaber.* Frederikshavn: Dafolo.

Easterby-Smith, M. & Lyles, M.A. (2011). *The Evolving Field of Organizational Learning and Knowledge Management.* I: Easterby-Smith, M. & Lyles, M.A. (red.). *Handbook of Organizational Learning and Knowledge Management* (s. 1-20). West Sussex: John Wiley & Sons.

Hairon, S., Goh, J.W.P., Chua, C.S.K. & Wang, L. (2017). *A research agenda for professional learning communities: moving forward.* Professional Development in Education, 43, 1, 72-86.

Hord, S. (1997). *Professional Learning Communities: Communities of Continuous Inquiry and Improvement.* Austin, Texas: Southwest Education Development Laboratory.

Hord, S. (2008). *Evolution of the Professional Learning Community: Revolutionary Concept Is Based on Intentional Collegial Learning.* Journal of Staff Development, 29, 3, 10-13.

Hord, S. (2009). *Professional learning communities: Educators work together toward a shared purpose – improved student learning.* Journal of Staff Development, 30, 1, 40-43.

Lomos, C., Hofman, R.H. & Bosker, R.J. (2011). *Professional communities and student achievement: a meta-analysis.* School Effectiveness and School Improvement, 22, 2, 121-148.

Louis, K.S. & Kruse, S.D. (1995). *Professionalism and community: Perspectives on reforming urban schools.* Thousand Oaks, California: Corwin Press

Marzano, R.J., Heflebower, T., Hoegh, J.K., Warrick, P. & Grift, G. (2016). *Næste skridt i professionelle læringsfællesskaber.* Frederikshavn: Dafolo.

Qvortrup, L. (2016). *Det ved vi om professionelle læringsfællesskaber.* Frederikshavn: Dafolo.

Slegers, P., Brok, P.v., Verbiest, E., Moolenaar, N.M. & Daly, A.J. (2013). *Toward Conceptual Clarity: A Multidimensional, Multilevel Model of Professional Learning Communities in Dutch Elementary Schools.* The Elementary School Journal, 114, 1, 118-137.

Stoll, L., Bolan, R., McMahon, A., Wallace, M. & Thomas, S. (2006). *Professional Learning Communities: A Review of the Literature*. *Journal of Educational Change*, 7, 4, 221-258.

Senge, P. (1999). *Den femte disciplin: den lærende organisations teori og praksis*. Aarhus: Klim.

Vescio, V., Ross, D. & Adams, A. (2008). *A review of research on the impact of professional learning communities on teaching practice and student learning*. *Teaching and Teacher Education*, 24, 1, 80-91.

Wennergren, A. & Blossing, U. (2017). *Teachers and students together in a professional learning community*. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 61, 1, 47-59.

¹ Bogen blev udgivet af Southwest Educational Development Laboratory, der blev grundlagt i 1966 i Texas og som skiftede navn i 2007 til SEDL. I 2015 blev SEDL fusioneret med American Institute for Research (AIR). Se mere på: <http://www.sedl.org/> (her kan bogen af Hord også downloades).